

Dobb zdůrazňuje aktivní úlohu ceny v plánování jak u výrobků spotřebních, tak i u výrobních prostředků. Jeho vůdčí myšlenkou je „koexistence“ plánu a trhu, jež by byla založena na systému ekonomických stimulů vyjadřujících shodu zájmu podniku se zájmem společnosti na základě plánu a majících jistý vztah k trhu. Struktura cen by měla stimuly usměrnit správným směrem. Čím více jsou stimuly výroby vázány na výnosnost a čím více jsou ekonomická rozhodnutí ovlivňována touto formou, tím je otázka cen důležitější.

Pokud se týče maloobchodních cen spotřebních statků, jde tu o trh v pravém smyslu slova i v plánovaném hospodářství. Platí zde zásadní požadavek rovnosti příjmů a výdajů na spotřebu a to se zdá být hlavní vedlejší podmínka, již tento typ přístupu k otázkám růstu může nabídnout plánovanému hospodářství. Pokud se týče tvorby těchto cen, domnívá se Dobb, že by bylo možno vzít za základ „normální cenu“ rovnající se vlastním nákladům plus standardní zisk nebo daň z obrátu a podle ní řídit maloobchodní cenu, jež by měla udržovat rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou. Rozdíl mezi touto cenou a „normální cenou“ by mohl být i ukazatelem pro rozhodnutí o přidělu investičních prostředků. Názor je zřejmě velmi diskutní a znamená prakticky přijetí zákona hodnoty jako regulátora výroby v určité oblasti.

Pokud se týče plánování cen výrobních prostředků, zejména investičních, zakládá Dobb své úvahy na tom, že použití investičních prostředků bude vždy v jisté míře decentralizováno. Proto má i v tomto případě požadavek, aby cenová hladina výrobních prostředků také vyrovnávala nabídku s poptávkou. Dobb zde však klade i další požadavek ohledně struktury cen výrobních prostředků. Zde vzniká otázka, jaká část nadproduktu má být v ceně zahrnuta. (Dobb zde používá ne dost vhodného názvu „ažio“, čímž vzniká dojem, jako by šlo o pouhou přírážku k vlastním nákladům.) Uplatňuje nové hledisko, které, pokud je pisateli recenze známo, se v diskusích o cenách mezi socialistickými ekonomy dosud neobjevilo. Diskuse se zde točily jednak kolem všeobecné hladiny vůbec se zřetelem na velikost nadvýrobku, která by měla být v ceně zachycena, jednak zdůrazňovaly cenové relace se zřetelem na zastupitelnost různých výrobních prostředků podle jejich deficitnosti. Dobb uznává tuto stránku také, avšak zvlášť se soustřeďuje na otázku zastupitelnosti živé a zvěcnělé práce, takže po této stránce připsuje cenovým relacím u výrobního zařízení zásadně úlohu regulátora technického rozvoje. Píše: „Na problém, který jsme zde vysvětlovali, je možno se dívat i takto: má-li být vynaložen daný investiční fond, pak volba mezi různými technickými formami (o různém stupni kapitálové intenzity) bude znamenat volbu mezi různými úhrny produktů (např. za rok) při různých mzdových nákladech. Výhoda vyšší kapitálové formy pro podnik je v podstatě v úspoře běžných mzdových nákladů, jež přinese“ (str. 98).

Dobbovo názoru lze jistě vytknout, že dělá ústupky mentalitě kapitalistické a že by mohl vést i k zúženému výkladu možnosti alternativního použití živé a zvěcnělé práce. Nelze však také popřít, že na základě chozrasčotního postavení podniků má taková úvaha svůj význam.

V závěru práce vyslovuje Dobb názor, že význam jeho úvah je vymezen rozsahem decentralizace v rozhodování podniků. Je nutno mít na paměti, píše, že „každý značný pohyb ve směru autonomie podniků v rozhodování o investicích bude nějak v konfliktu s potřebami růstu tak, že ani správně členěný cenový systém tomu snad nebude moci zabránit, a v každém kompromisu mezi plánováním a trhem to bude patrně ústřední a rozhodující moment, k němuž bude odpověď směřovat“ (str. 102). Zdá se, že československé zkušenosti tento názor potvrzují.

Jiří Setinský

O normách stranického života; Praha 1961, SNPL, stran 630.

Vydání sborníku Leninových prací *O normách stranického života* přichází velmi vhod právě v době, kdy program KSSS, dokument mezinárodního významu, ukazuje všem komunistickým stranám, socialistickým zemím a všemu lidstvu jasnou cestu ke komunismu a kdy se mezinárodní komunistické hnutí rozhodně rozchází se všemi metodami, které odporují zásadám leninismu, a tím se ještě více přibližují myšlenky marxismu-leninismu všem pracujícím a urychlují vítězství socialismu a komunismu nad kapitalismem.

Sborník *O normách stranického života* sestavil Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS a české vydání připravil Ústav dějin KSČ. Publikaci v rozsahu 630 stran vydalo v roce 1961 SNPL. Sborník zahrnuje Leninovy články, projevy a výbory z prací z let 1899–1923, z nich více než třetinu zabírají problémy stranického práce po Říjnové revoluci. Téměř 100 stránek je věnováno poznámkám a rejstříkům. Poznámky podávají údaje o situaci, za které určité práce vznikly, vysvětlují různé události a souvislosti. Důležitým vodítkem ve sborníku je věcný rejstřík, jehož hesla umožňují proniknout do celé šíře výstavby komunistické strany a upozorňují na méně známé a méně využívané Leninovy práce. Nejvíce odkazů je k heslu Komunistická strana Sovětského svazu, pod kterým najdeme shrnutí všech základních zásad čin-

nosti strany. Jsou to např. zásady, jak budovat stranu na principu demokratického centralismu, co je zásada kolektivního vedení a jak se vyvíjela, problémy kritiky a sebekritiky ve straně, ideově politická výchova, úloha revoluční teorie, komunistická strana v období přechodu k mírové práci na obnově národního hospodářství a další.

Pro hluboké pochopení Leninových myšlenek, jeho tvůrčího přístupu ke všem otázkám týkajícím se života a činnosti mezinárodního komunistického hnutí je třeba prostudovat celé Leninovo dílo, protože takřka v každém článku, ve studii, v knize, problémy stranické práce řeší. Přesto má vydání sborníku z nejpodstatnějších prací a nejtěžších myšlenek Leninových o stranické práci svůj velký význam. Shrnuje Leninova poučení a názory na život strany, umožňuje rychlou orientaci v jeho díle a stává se rukojetí k zlepšování stranické práce. Podává historický přehled vývoje norem stranické práce před revolucí, zachycuje historické vítězství socialistické revoluce, kdy úloha strany v celé společnosti vzrůstá a strana se stává vedoucím činitelem při budování socialismu a současně s novými úkoly v oblasti ekonomiky a politiky musí dále a ještě více než dříve věnovat velkou pozornost zásadám vnitrostranického života.

Podstatným znakem všech stranických norem je, že jedna stránka podmiňuje druhou, jedna ve druhou přechází, že není pevné hranice mezi jednotlivými principy. Normy stranické práce musí odpovídat konkrétním podmínkám, v nichž strana pracuje, neboť jejich hlavním úkolem je činit stranu schopnou plnit její historické revoluční poslání.

Vedoucí zásadou organizační výstavby komunistické strany je demokratický centralismus. Tato zásada harmonicky slučuje organizovanost a nejpřísnější disciplínu s nejširší vnitrostranickou demokracií. Nejde tedy o dva principy, nýbrž o dvě stránky jedné zásady, které jsou od sebe neoddělitelné. S problémem demokratického centralismu jsou spjaty velmi úzce všechny ostatní normy stranické práce.

Princip demokratického centralismu rozpracovával V. I. Lenin od počátku bojů za stranu nového typu. V podmínkách hluboké ilegality bylo třeba zdůrazňovat hlavně stránku přísného centralismu. Podrobně tuto nutnost vysvětlil Lenin v několika pracích, zejména ve spise „Co dělat?“, ve sporu s ekonomisty, kteří nepřihlíželi k podmínkám carského Ruska a přeceňovali význam demokratičnosti za všech okolností. Určitý princip stranické práce však musí odpovídat konkrétní historické situaci. „Pokuste se zasadit obraz široké demokracie do rámečkové samoderžaví!“ vyzval ekonomisty Lenin. V přitížení samoderžaví by se stal široký demokraticismus jenom prázdnou a škodlivou hračkou. I v tomto období konspirace usiloval však Lenin o to, aby se umožnil demokraticismus mas, především v tom smyslu, aby se masy vyjadřovaly k linii a politice strany v dopisech ústřednímu tiskovému orgánu *Jiskře* nebo na tajných schůzkách. Aby všichni pracovníci, všechny kroužky bez rozdílu měli právo zpravovat o svých rozhodnutích, přáních a detazech jak výbor, tak i ústřední orgán a ústřední výbor. (Z článku *Dopis soudruhovi o našich organizačních úkolech*).

Jakmile došlo v revoluční situaci k možnosti využít určité legality, soustředil Lenin pozornost strany v prvé řadě na rozšiřování vnitrostranické demokracie, hlavně na provádění volebního principu a rozvíjení uvědomělé a kritické účasti při řešení všech problémů života a politiky strany. Ve *Zprávě o sjednocovacím sjezdu SDDSR* v květnu 1906 napsal, že jestliže se strana rozhodla důsledně zavést demokratický centralismus, zapojovat dělnické masy do uvědomělého rozhodování o stranických otázkách, pak se musí všechna usnesení projednávat v tisku, na schůzkách, v kroužcích i ve skupinách. Současně se zdůrazňováním nutnosti rozvíjet demokracii ve straně upozorňoval Lenin na jeden z nejdůležitějších úkolů, který musí být vždy nerozlučně spjat s pozorností k vnitřní výstavbě strany: ze všech sil upevňovat spojení strany s masou dělnické třídy, pozvedáním stále širších vrstev proletářů a poloproletářů k úplné marxistické uvědomělosti. Princip demokratického centralismu není jen zásadou výstavby vnitřního života strany, zahrnuje v sobě i vliv strany na masy bezpartijních.

Po vítězství socialistické revoluce se princip demokratického centralismu začíná uskutečňovat i jako princip řízení společnosti. V jedné z nejzávažnějších prací, *Dětské nemoci, levíčáství v komunismu*, rozvíjel Lenin myšlenku, jak zásadu demokratického centralismu, jednotu řízení a široké demokracie zajistit ve státě diktatury proletariátu. Žádnou důležitou politickou nebo organizační otázku nelze řešit bez řídicích pokynů ústředního výboru strany. (Srovnej sborník str. 432.) Strana se stává hlavním ideovým, politickým i organizačním vůdcem mas, opírá se o masové organizace, které provádějí její směrnice a rozvíjejí iniciativu mas.

S demokratickým centralismem úzce souvisí princip jednoty strany, který předpokládá uvědomělou kázeň a iniciativu a nerozlučné sepětí s masami. Heslo *Jednota strany* ve sborníku orientuje, v kterých Leninových pracích je třeba studovat, aby se plně pochopila podstata a význam tohoto principu. Z nejprvnějších prací, v nichž Lenin tuto otázku řešil, bylo

„Prohlášení redakce ‚Jiskry‘“ ze září roku 1900: Utvořit a upevnit revoluční marxistickou stranu znamená vytvořit trvalou ideologickou jednotu, říká se v článku. Aby k ní mohlo dojít, je třeba „... veřejně a všestranně projednat hlavní zásady a taktické otázky, s nimiž přišli dnešní ‚ekonomisté‘, bernsteinovci a ‚kritikové‘. Dříve než se sjednotíme a abychom se sjednotili, musíme se napřed rozhodně a přesně názorově oddělit.“ (Sborník str. 32.) Jen takto ideově upevněná strana umožní proletariátu splnit úkol sjednotit pod svým vedením všechny demokratické síly v zemi.

Boj o ideovou jednotu s revizionisty zabezpečil skutečnou jednotu ruské marxistické strany v základních otázkách programu a taktiky. V další etapě bolševici probojovali revoluční zásady i v organizačních formách. Tento problém Lenin objasnil hluboce především ve spise *Krok vpřed, dva kroky vzad*. Základní podmínkou akceschopnosti strany je její všestranná jednota, jednota politické, ideologické i organizační činnosti. Jednota strany nevylučuje, ale naopak předpokládá ideový ruch. Lenin zdůraznil, že strana musí dosáhnout spojení svobodné diskuse a akční jednoty. V jednotné straně nesmí ideový boj rozbíjet organizace, nesmí porušovat akční jednotu proletariátu. „To je v praxi naší strany dosud nová zásada, a budeme musit vynaložit hodně práce, aby byla správně uskutečňována“, napsal Lenin ve zprávě o sjednocovacím sjezdu SDDSR (sborník str. 285).

Upevňování jednoty strany není možné bez široké kritiky a sebekritiky. Právo a povinnost kritizovat však nelze zaměňovat za svobodu útoků na podstatu marxistického učení, na jednotu strany a jejích akcí. Komunistická kritika je kritika zásadní, stranická. V zájmu pevnosti strany je, nevnášet maloměšťácké způsoby klevet a pomluv do strany. Lenin napsal v roce 1903 po vystoupení menševické opozice proti vedení strany: „Jestliže ústřední instituce podle mínění těch či oněch osob dělají ty či ony chyby, pak je povinností všech členů strany upozorňovat na tyto chyby všechny členy strany a především upozorňovat na ně ústřední instituce samé“. (Sborník str. 120.) Přitom kritika nesmí rozbít akční jednotu strany, jednotu akcí, které dělnickou třídu pobízejí kupředu, ideově ji sjednocují a pozvedají.

Právo na kritiku vyžaduje současně stranickou kázeň. Uvědomělá stranická kázeň není naopak možná bez svobody diskuse a kritiky. Lenin definoval stranickou disciplínu jako akční jednotu, svobodu diskuse a kritiky. (Sborník str. 292.) Komunistická disciplína je uvědomělá a dobrovolná, projevuje se v aktivní účasti všech komunistů na politickém životě.

Kritika a ideové neshody nesmějí vést v žádném případě k rozbití jednoty strany, k frakcionářství. Tato odpovědnost vůči straně vzrůstá v době, kdy strana je po svržení buržoazie jediným odpovědným činitelem za další vývoj společnosti. Nesmírně důležitým stranickým dokumentem se stala leninská rezoluce *O jednotě strany*, která se stala směrnicí v úsilí o zachování jednoty komunistické strany a oporou v boji proti všem protistranickým skupinám i proti skupině Molotova, Kaganoviče a Malenkova, která se snažila narušit jednotu strany a zmařit usnesení XX. sjezdu KSSS. Rezoluce *O jednotě strany*, vypracovanou Leninem, přijal v roce 1921 X. sjezd KSR(b). Zdůrazňovala se v ní škodlivost a nepřipustnost jakéhokoliv frakcionářství, které oslabuje stranu a znemožňuje uskutečňování jednotné vůle proletariátu jako hlavní podmínky úspěchu diktatury proletariátu. Rezoluce učí dodnes, jaká má být komunistická kritika. Je třeba nejen kritizovat, ale i hodnotit, co strana udělala. Frakcionářství narušuje uplatňování demokratického centralismu, neboť analýza celkové linie strany nepřislouží k projednávání skupinám, které vznikají na základě nějaké „platformy“. Všechny problémy „musí být předkládány k projednávání výhradně přímo všem členům strany“. (Sborník str. 485.) Jedině kolektivní moudrost strany má právo rozhodnout o linii strany a posuzovat její praktické zkušenosti.

Součástí a projevem správně uplatňované zásady demokratického centralismu je zásada kolektivnosti vedení. Hluboké myšlenky o nezbytnosti kolektivního projednávání všech nejdůležitějších politických otázek najdeme v řadě Leninových prací. Heslo věčného rejstříku KSSS — zásada kolektivního vedení, umožní studiem několika Leninových prací poznat, jak Lenin tento princip propracovával. V článku *Náš nejbližší úkol*, psaném v roce 1899, objasnil Lenin podstatu kolektivního vedení: „Vedení politického boje není možné, aniž se celá strana vyslovuje ke všem politickým otázkám a udává směr jednotlivým projevům boje.“ (Sborník str. 21.) Lenin učil, že k organizování revolučních sil je třeba kolektivně vypracovat určité normy a zásady řízení stranických záležitostí. Také jeden z nejzávažnějších odkazů Leninových — *Dopis sjezdu* — s nímž byli seznámeni delegáti XIII. sjezdu KSR(b) a pak byl zveřejněn z rozhodnutí XX. sjezdu KSSS, ukázal nejspolehlivější záruku jednoty a pevnosti strany v účasti co největšího počtu nejlepších představitelů strany při řešení základních politických otázek. Tato směrnice pomohla uchránit KSSS od ořesů v dobách oportunistických útoků na leninismus. Po hlubokém rozboru negativního vlivu kultu osobnosti vyzvedl XX. sjezd KSSS zásady kolektivnosti vedení jako přední princip stranické práce. Boj za důsledné do-

držování této zásady zůstává stále v popředí pozornosti mezinárodního komunistického hnutí.

S rozvíjením kolektivnosti vedení úzce souvisí druhá stránka tohoto jevu: Osobní úloha každého komunisty. Strana je odpovědná za každého komunistu, každý komunist je odpovědný za práci strany. Na složení strany závisí, jak dokáže splnit svou úlohu předvoje všeho lidu v období boje proti buržoazii i při budování komunistické společnosti. Otázka členství ve straně je jednou ze základních otázek výstavby strany. Členství ve straně i doplňování jejich řad považoval Lenin za otázku, jimž musí být věnována bedlivá pozornost. Povšimněme si některých Leninových myšlenek o tomto problému. (Srovnej rejstřík sborníku, heslo *Členství ve straně*.) Strana není chráněna před nebezpečím rozkladných a oportunistických živlů, které do ní mohou vniknout. Nejlepší prozkoukou, jak tyto živly odlišit od těch, kteří opravdu pro stranu pracují, je činnost v jedné z organizací strany. Tato zásada, prosazená Leninem na II. sjezdu SDDSR, se stala samozřejmou normou, zajišťující aktivitu i kázeň všech jednotlivých členů strany.

Strana neustále početně roste, doplňuje se novou krví. Historie KSSS učí, že byla vždy věnována pozornost těm, kdo se o vstup do jejich řad ucházeli. I když nemohou být noví členové stejně vyspělí jako již zkušení komunisté, i když strana ví, že hlavní proces výchovy těchto lidí v opravdové komunisty se uskuteční až po jejich přijetí do strany, musí klást důraz na to, aby byli přijímáni lidé uvědomění, aby ve vývoji strany byla udržena kontinuita. (Srovnej sborník str. 268.) Kdo vstupuje do strany, musí být již na určité politické úrovni. Současně strana bere na sebe odpovědnost za další výchovu nově přijatého soudruha.

Po revoluci byla v Komunistické straně Sovětského svazu zavedena kandidátská lhůta jako nová forma ověřování vhodnosti uchazečů o členství ve straně. V době, kdy se strana stává vedoucí silou společnosti, je nebezpečí, že do ní při množství nově přijímaných členů mohou proniknout snadněji než dříve i kariéristické živly. Lenin označil kandidátskou lhůtu za prověrku a zdůrazňoval, že úkolem organizací je konkretizovat praktické podmínky této prověrky, aby se nestala formalitou. (Sborník str. 513.) Čteme-li Leninovy pokyny, jak věnovat pozornost kandidátům i mladým členům strany, vidíme, že je dodnes třeba zodpovědně je realizovat. Stranické organizace si musí promyslet, jak každého nového člena využijí. Kandidátům i novým členům je třeba směle přidělovat nejobtížnější práci. Smělost při zapojování do politické práce nelze ovšem chápat tak, že by se nováčkům měla ihned svěřovat nejobtížnější místa, vyžadující znalosti a zkušenosti, které ještě nemohou mít. Je třeba naučit spojovat zkušenosti starších pracovníků a mladých energických sil, a tím zajistit plynulost a rozvíjení stranické práce. (Sborník str. 416.)

Při budování komunistické společnosti náročnost na členství ve straně stále více roste. Komunista musí být příkladem po všech stránkách, musí být na úrovni všech úkolů výstavby komunismu. Proto nové stanovy KSSS, přijaté XXII. sjezdem, doplňují leninské zásady členství ve straně zásadou, že člen strany se musí aktivně podílet na výstavbě komunismu.

Leninské pojetí forem stranické práce je v tom, že normy stranického života nejsou nic ztrnulého, neměnného, strana je propracovává a rozvíjí, její historická činnost je stále obohacuje. Význam prohlubování a rozvíjení norem stranické práce vzrůstá také proto, že je přejímají i masové organizace i státní instituce. Vnitrostranický život by se měl stát vzorem života, vztahů mezi lidmi v celé naší společnosti.

Studium sborníku *O normách stranického života* pomůže pochopit, v čem se leninské normy stranické práce porušovaly v období kultu osobnosti, jak osvobozující pro rozmach tvůrčí stranické práce byl XX. sjezd KSSS i to, jak obnovování leninských norem stranické práce je věci zbabování se ztrnulých představ, které o normách stranické práce byly běžné.

Marie Bednařiková

Právo a zákonnost v ČSSR; (Praha 1961, SNPL, stran 162).

V roce 1961 vyšla ve Státním nakladatelství politické literatury práce Jiřího Boguszyka a Zdeňka Jičínského, pracovníků katedry státu a práva Vysoké školy stranické při ÚV KSČ, nazvaná *Právo a zákonnost v ČSSR*.

Osou celého díla, které je po formální stránce rozděleno na pět kapitol, je vývojová linie socialistického práva od jeho vzniku až po jeho zánik ve vrcholné fázi komunistické společnosti.

Se zvláštním zřetelem k poměrům v ČSSR zde autoři postupně vykládají specifické vlastnosti socialistického práva, případně jejich změn během vývoje; popisují jeho jednotlivé funkce i způsoby jeho realizace.

Již z prvé věty celého díla „Socialistické právo jako součást nové nadstavby vzniká v socialistické revoluci spolu se socialistickým státem“ je každému čtenáři zřejmá naprostá